

39. Одесские новости. – 1917.

40. Известия Николаевского Совета рабочих и военных депутатов. – 1917.

Л.М. КРИВОШЕЄВА

ВПЛИВ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ПРАЦІ СОЮЗУ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ФОРМУВАННЯ СІРОЇ ТА СИНЬОЇ ДИВІЗІЙ

Початок створення Синьої та Сірої дивізій історики традиційно пов'язують з подіями, що відбулися внаслідок підписання Брестського мирного договору у 1918 р. За його умовами уряди Німеччини та Австро-Угорщини дозволили Центральній Раді сформувати з військовополонених російської армії українські дивізії. Проте факти свідчать, що створення українських дивізій почалося на три роки раніше в таборах військовополонених. Процес формування цих підрозділів та їхній бойовий шлях описані в мемуарах учасників тих подій, але навіть сьогодні ці видання недоступні пересічному читачеві [3]. Тому метою нашого дослідження є встановлення впливу культурно-освітньої праці, яку проводив Союз визволення України (СВУ) в таборах військовополонених, на створення Сірої та Синьої дивізій.

Формування українських військових підрозділів розгорнулося відразу після початку Першої світової війни. Першим з них став створений на території Східної Галичини Український легіон січових стрільців, що налічував 2,5 тис. Він брав участь у воєнних діях у районі Стрия та на деяких інших ділянках Східного фронту. У той же час у таборах на території Австро-Угорщини та Німеччини перебували десятки тисяч українських військовополонених, колишніх солдат та офіцерів російської армії.

Союз визволення України, заснований у Львові 4 вересня 1914 р. з ініціативи Д. Донцова, В. Дорошенка, О. Скорописа-Йолтуховського, М. Меленевського, своєю головною політичною метою проголосив боротьбу за самостійну Українську державу з конституційною монархією, демократичним устроєм та власною українською церквою. Для досягнення поставлених завдань Союз розгорнув активну інформаційно-пропагандистську кампанію в таборах військовополонених співвітчизників.[6, с.216].

Навесні 1915 р. СВУ чітко визначив свої нові пріоритети, перейшовши від політичної боротьби до національно-просвітницької роботи серед полонених українців. Головним здобутком його діяльності стала праця серед українських військовополонених російської армії, що завершилася створенням двох українських дивізій, які мали стати ядром майбутньої української армії.

Праця в таборі, ворожому до держави-гнобительки, і формування національних легіонів з полонених є явищем, відомим ще з XIX ст. Значного поширення воно здобуло в роки Першої світової війни, коли польські легіони під керівництвом Ю. Пілсудського билися на боці центральних держав, а генерал Довбор-Мусніцький формував польський корпус у Росії. Чехи створювали свої легіони з полонених у Росії, Франції й Італії, а румуни організовували власні військові частини в Італії з полонених семигородських румунів, які воювали в складі австрійської армії і т. д. [1, с.34].

У німецьких і австрійських таборах утримувалися десятки тисяч українців, і тому керівництво країн Троїстого союзу вирішило використати їх у боротьбі проти Антанти. Першим кроком у цьому напрямку став дозвіл СВУ на проведення агітаційної роботи в спеціально створених українських таборах. Ця акція підтримувалася значними фінансовими ресурсами, що виділялися урядами Німеччини та Австро-Угорщини. Завдяки зусиллям СВУ вдалося створити окремі табори не тільки для етнічних українців, але і для тих військовополонених, хто поділяв думку про право українців на свою незалежну державу. Однак перші спроби українських інтелігентів організувати національне життя в таборах зустрілися з протидією чорносотенних елементів, які активно перешкоджали налагодженню культурницької праці.

Перший український табір постав у Австро-Угорщині поблизу міста Фрайштадт. З часом він перетворився на справжню республіку, ставши взірцем культурно-просвітньої роботи для таборів не тільки у Австрії, але й у Німеччині, де знаходилися українські табори Раштат, За-

льцведель, Вецляр. Оскільки в них перебували лише рядові солдати, то Союз розгорнув національно-просвітницьку працю в таборах для старшин і офіцерів у Йозефштадті (Австрія) та Ганновер-Мюндені (Німеччина). На їхній території розгорнулася копітка праця по перетворенню підданих Російської імперії в національно свідомих українців.

Представники СВУ прагнули проводити освітню роботу за різними напрямками. Вони вважали, що в першу чергу треба навчити людей рідної мови, заохотити їх читати й спілкуватися українською. Для цього залучалася така ефективна пропагандистська зброя, як преса. Розповсюдження тижневика “Вістник Союзу визволення України”, а потім видання власних таборових часописів заохотило масу людей до вивчення української мови. У кожному таборі виходили свої українські газети: в Раштаті – “Розсвіт”, у Зальцведелі – “Вільне Слово”, у Вецлярі – “Просвітній Листок”, згодом – “Громадська Думка”, у Фрайштадті – “Розвага”, а у Йозефштадті – “Наш Голос” [10, с.388].

На початку 1917 р. в кожному таборі налічувалося вже по кілька тисяч національно свідомих полонених. З часом таборові громади взяли на себе контроль за приготуванням їжі, за громадським порядком та протипожежною безпекою. Для цієї справи вони організували спортивні товариства, що з часом трансформувалися у військові формування – “Січі”.

Починаючи з квітня 1915 р. в таборі Фрайштадт “Просвітній Відділ СВУ” організував цілу низку систематичних курсів: української мови, географії України, історії України, історії української літератури, німецької мови, кооперації, політичної економії, загальної географії, математики, сільського господарства, садівництва, малювання, співу й музики та курс для неписьменних. Одночасно читалися реферати й доповіді на політичні й суспільно-громадські теми [2, с.103]. 14 липня 1917 р. відбулись установчі збори Товариства “Січ” ім. гетьмана П. Дорошенка. Виступаючи на них, член “Просвітнього Відділу СВУ” Осип Охримович пояснив полоненим найважливіші положення статуту та розповів про січовий рух на західноукраїнських землях. Після цього до Товариства “Січ” записалося біля 200 полонених, які обрали старшину організації. Збори закінчилися співом українського національного гімну [2, с.73].

У статуті Товариства “Січ” ім. гетьмана Петра Дорошенка зазначалося, що його метою є виховання своїх членів як свідомих громадян України, розвиваючи в них почуття обов’язку служіння українському народові. Товариство прагнуло виробляти і зміцнювати в полонених розуміння єдності й спільності національних інтересів усіх українців, почуття дисципліни й солідарності, а також привчати січовиків до рішучості при реалізації власних постанов і своїх громадських обов’язків. Умовою досягнення поставленої мети воно вважало поширення загальної освіти серед членів організації через створення курсів, проведення рефератів, концертів, вшанування національних свят. Членом Товариства міг стати кожний українець, який визнавав необхідність самостійності для українського народу [2, с.73].

Органи управління Товариства створювалися у такому складі: кошовий (голова), осавул (провідник гімнастичних вправ), писар, скарбник, обозний. Січова Рада (загальні збори) збирається на заклик січової старшини на звичайну нараду один раз на два місяці, а на надзвичайну – в міру потреби. Товариство “Січ” мало свій прапор – жовто-блакитний – та свої січові відзнаки, що їх обов’язково мусили носити члени Товариства [2, с.74].

У звіті кошового М. Лозовика (колишнього вчителя гімназії з Києва) про діяльність організації з 14 до 31 липня 1917 р. зазначалося: “Далі вирішили подбати про власну січову бібліотеку, а для цього зробити оповістку в різних часописах з закликом до українського громадянства, щоб присилало на ім’я «Січі» січові часописи, журнали, книжки й підручники, бо ніде по книгарням вже нема січової літератури. Окрім того, ухвалено видрукувати кілька січових пісень, подбати про коротку граматику й завести негайно курси промовницькі, декламаторські й виклади державного права” [12, с.3 об].

Навколо Товариства “Січ” згодом об’єднався весь активний і національно-свідомий елемент табору. Разом зі щоденними фізичними вправами старшина “Січі” під керівництвом М. Лозовика інтенсивно вела національно-просвітню пропаганду серед членів організації. Її провідними формами стали лекції з української історії, літератури, географії, з воєнної історії, заняття з польової військової служби і тактики, фортифікації тощо [2, с.74-75].

Зацікавлення полонених вивченням української мови навело січову старшину на думку про необхідність влаштувати конкурс декламаторів з врученням нагород його кращим учасникам. Змагання відбувалися двічі на місяць на Січовій Раді (загальних зборах). Перший декламаторський конкурс відбувся 7 жовтня 1917 р. Відкриваючи його, професор С. Смаль-Стоцький і кошовий М. Лозовик вказали на велику силу слова та розповіли про ту величезну пошану, яку мали в давній Греції славні оратори й декламатори. Вони висловили палке бажання, щоб і український народ любив та шанував своє рідне слово, як давні греки. Після цього змагалися січовики, які декламували українські вірші. Їх виступи полонені зустрічали щирими оплесками, а переможці отримали грошові премії. Вечір закінчився співом січовиками пісні “У Січі, у Січі гуртуємось, брати”, національним гімном та “Не пора, не пора москалеві й ляхові служити”. Всього за час існування табору відбулося сім подібних змагань. Згодом на таких конкурсах премії видавалися вже не грошима, а книжками й дипломами, що їх помістечькому виконував художник Ю. Балицький [2, с.76].

У жовтні 1917 р. “Січ” поповнилася 20-а новими членами, що довело чисельність організації до 267 осіб. На 1 січня 1918 р. “Січ” вже мала невеличку власну бібліотеку, фонди якої налічували 109 книжок, з яких 88 були українськими виданнями [13, с.16].

У Німеччині Союзу вдалося організувати три табори: Раштат, Зальцведель та Вецляр. Взірцем культурно-просвітньої роботи вважався табір Раштат, де у квітні 1916 р. сформувалася “Запорозька Січ”, що мала ще одну назву – “Перший Запорізький полк ім. Тараса Шевченка”. До цього часу робота з організації січового товариства проводилася в таборі досить повільно. Однак 22 квітня 1916 р. у таборі відбулися загальні збори січовиків, на яких обговорювався статут “Січі”. Через день нарада продовжила роботу: учасники обрали полковником М. Шаповала, а також затвердили статут організації, вироблений на основі статутів австрійсько-українських січових стрільців. Вони створювалися як гімнастичні товариства з національним характером і частково з військовою організацією. Крім цього, до статуту додавалися спеціальні положення, які стосувалися тільки раштатської “Січі”. У першому з них йшла мова про завдання “Січі” на окупованих Німеччиною українських територіях, перш за все про те, що “Січ” має допомагати адміністрації краю [11, с.200].

За статутом до обов’язків членів “Січі” переходило утримання нічної сторожі в таборі. Спочатку вона складалася не тільки із самих січовиків, але і з тих полонених, які не входили до організації. При цьому полонені мали стояти біля дверей барака й дивитися, хто входить і виходить з барака, контролювати, чи світло в бараку виключене о дев’ятій годині, чи люди не грають у карти і т. п. У свою чергу січова сторожа мала наглядати над цілим табором і контролювати таборову сторожу. Вона поділялася на чотири зміни по п’ять чоловік. Обидві сторожі виконували свої обов’язки з 9-ї години вечора до 5-ї години ранку [11, с.201].

За своєю структурою “Січ” складалася з дев’яти сотень, що об’єднувалися в полк, в якому налічувалося 1000 людей. Для військових встановлювалися такі офіцерські ранги: хорунжий, поручник, сотник, осавул і полковник. “Січ” створювалася як товариство, в якому полонені мали вчитися закону та дисципліни. Січовики одягалися в сині уніформи з сивими барашковими шапками, що притягувало до них людей. Можливо, тому “Січ” виявила більшу придатність до маніфестаційних виступів, ніж до виконання власне січової роботи.

Наприкінці 1916 р. “Запорозька Січ” у раштатському таборі налічувала 853 особи [11, с.203]. Її головне призначення полягало в тому, щоб поставити українську справу на самостійницькі рейки та показати полоненим, що в цьому товаристві можна навчитися порядку й дисципліни. Згодом з “Січі” вийшов військовий відділ, який вів українську пропаганду як у таборі, так і на фронті. У 1917 р. частину січовиків було направлено на окуповані німецькими військами землі Підляшшя й північної частини Холмщини, де вони започаткували серед українського населення просвітню роботу [11, с.205].

12 січня 1917 р. перший відділ з 27 чоловік, приступаючи до військової служби на боці Німеччини під командою українського поручника М. Шаповала, прийняв, у присутності раштатського таборового православного священика, наступну присягу: “Перед Тобою, Україно і весь український народ, по старому козацькому звичаю присягаємо чесно, вірно й хоробро служити тобі, Україно, під цим прапором; під ним по всім силам; боронити тебе, не опускати

цього прапора в жодному випадкові; з ворогами ніколи не входить в змову, лише завжди хоробро його поборювати і взагалі поводитися так, як славному січовому товариству годиться; жити і діяти чесно і вмерти з честю. Так допоможи нам, Боже і весь український народ!" [5, с.142].

У червні 1917 р. січовики заснували першу українську школу в с. Черняхнах Кобринського повіту, а 23 червня 1917 р. з'явилося перше число часопису "Рідне Слово" [9, с.144]. Його редактором став М. Соловій, а керівником усіх видавничих справ – С. Кордуба. Саме їхніми зусиллями від червня до грудня 1917 р. з'явилося 28 чисел "Рідного Слова" (накладом до 2 тис. примірників) та "Календар Української Громади в Білій на 1918 р." [5, с.143]. До 15 грудня 1917 р. на Підляшші, Поліссі й Волині січовики заснували 97 народних шкіл, в яких навчалось 5546 дітей. Деякі школи носили імена трьох таборів полонених у Німеччині, що утримували їх власним коштом. Згадуючи про ці події, один з їх учасників – І. Невеселий писав: "Від 28 серпня до 10 грудня 1917 р. всіх жертв на Рідну школу поступило: від місцевого населення – 929 м. 52 ф.; полонені табору Раштат – 1300 м.; полонені табору Вецляр – 1414 м. 8 ф.; полонені табору Зальцведель – 548 м. 48 ф." [4, с.145].

Січові організації створювалися й у інших українських таборах Німеччини. 2 листопада 1916 р. у Вецлярі було засновано товариство "Січ", яке в січні 1917 р. нараховувало у своєму складі 193 чоловіка, у зв'язку з чим було створено 2-гу ім. Гетьмана П. Сагайдачного сотню "Січ", яка разом з 1-ю сотнею творили Січовий полк ім. "Союзу визволення України". На кінець листопада 1917 р. у складі 12 сотень нараховувалось 1173 чоловіки [9, с.147-148].

12 січня 1917 р. у таборі Зальцведель розпочало роботу гімнастичне товариство "Запорізька Січ". У вересні 1917 р. склад "Січі" нараховував 354 чоловіки. Зразком для формування січових організацій Вецляра й Зальцведеля на весь час існування залишався Раштат [9, с.148].

Могутній імпульс для нового піднесення січового руху дала Лютнева революція 1917 р. в Росії, внаслідок якої в Україні постала Центральна Рада. Полонені українці з величезною увагою стежили за всім, що відбувалося на батьківщині, відгукуючись на ці події заявами, резолюціями зборів, відправкою листів та петицій до Центральної Ради. Вони розгорнули підготовку до участі в обороні української державності. Ознайомлення полонених з Універсалами Центральної Ради проходило в таборах дуже урочисто, з виголошенням промов і співом національного гімну. Полонені збирали гроші та пересилали їх через СВУ до Центральної Ради [9, с.150].

Щоб підтримати самостійницькі настрої на батьківщині, полонені вирішили направити на Україну члена президії СВУ О. Скорописа-Йолтуховського, доручивши йому "наказ", який підписали понад 18 тис. Проте потрапити до Києва йому вдалося тільки на початку 1918 р. Українські урядові кола прийняли О. Скорописа-Йолтуховського досить стримано, а представники Центральної Ради навіть не захотіли його офіційно прийняти. Тільки після того, як до Києва підійшли більшовицькі війська, М. Грушевський доручив йому негайно виїхати на мирні переговори до Бреста і добиватися в німців дозволу на формування з полонених військових частин, необхідних для порятунку українського уряду. О. Скоропису-Йолтуховському вдалося досягнути порозуміння з німецькою й австрійською делегаціями щодо формування українських дивізій з полонених [1, с.37]. Після цього Центральна Рада видала відозву до всіх полонених, закликаючи їх вступати до українських дивізій, що мали обороняти батьківщину від ворогів.

Керівництво Німеччини прийняло рішення приступити до формування відразу двох дивізій з полонених усіх трьох українських таборів. Протягом кількох днів українські військові підрозділи були створені, і в другій половині лютого 1918 р. їх відправили до Ковеля на Волинь, де остаточно сформувалася перша дивізія "синьожупанників" (прозваних так за свою синю уніформу) у складі 4 полків піхоти по 1200 людей в кожному і 1 гарматного полку (900 людей) [7, с.2820]. Командував дивізією генерал В. Зілинський, а перший полк очолював М. Шаповал. Після місячного перебування у Ковелі дивізія вирушила на схід України. Поки перша дивізія стояла в Ковелі, у таборах продовжувалося формування другої дивізії. Одночасно з цим у Ганновер-Мюндені розгорнула роботу школа українських старшин, де навчалось до 600 полонених. У кінці квітня 1918 р., коли комплектування другої дивізії завершилося,

вона складалася з 4 піхотних полків по 1200 бійців у кожному і незабаром також вирушила на Україну.

Проте навесні 1918 р. ставлення німецького командування до українських військових частин різко змінилося. Готуючи переворот, спрямований на усунення від влади Центральної Ради, німці не були впевнені в тому, що синьожупанники, виховані в революційно-соціалістичному дусі, проявлять лояльність до уряду П. Скоропадського. Тому за наказом військового міністра УНР О. Жуковського дивізія підлягала розформуванню, а німці відразу поспішили її роззброїти [1, с.38-39]. Незабаром, напередодні відправки до України, вони розпустили другу Синю дивізію, сформовану в с. Голобах на Волині.

У лютому 1918 р. австрійське командування дало згоду на формування у Володимирі-Волинському з українських полонених першого “козацько-стрілецького полку”, який наприкінці квітня налічував до 4 тис осіб (командував ним сотник Ганжа). Цей підрозділ дістав офіційну назву “Перша стрілецько-козацька дивізія”. Однак відразу за нею закріпилася інша назва – “сірожупанна”, оскільки козацтво мало сірі жупани з відзнаками на комірах, а у старшин жовто-блакитна стрічка із золотими колосками пшениці й у підстаршин зі срібними, що символізувало родючість української землі та багатство її на хліб. “Перша стрілецько-козацька дивізія” складалася з 4 піших полків (разом у полку 13 сотень) 1 гарматного дивізіону, 1 кінної й 1 інженерної сотні та з допоміжних підрозділів. До червня 1918 р. дивізія мала 140 старшин і 6 тис. козаків, а її командувачем став підполковник І. Перлик (начальник штабу – сотник О. Пилипенко). 28 серпня 1918 р. австрійське командування передало сірожупанну дивізію Українській державі. Після урочистого параду в Києві, що проходив у присутності гетьмана П. Скоропадського 1 вересня 1918 р., дивізію відправили на північ Чернігівщини в район Конотопа. Наприкінці 1918 р. під час антигетьманського повстання вона перейшла на бік Директорії, а її підрозділи брали участь в різних державницьких військових формуваннях до листопада 1920 р. [8, с.2843].

Отже, культурно-просвітницька діяльність Союзу визволення України серед полонених зіграла вирішальну роль у формуванні перших національно свідомих підрозділів української армії. На жаль, тоді не вдалося використати цю збройну силу, що була організована на території Німеччини та Австро-Угорщини, у визвольних змаганнях за незалежну Україну. Внаслідок трагічного непорозуміння Центральна Рада злякалася “самогійництва” полонених, а влада гетьманська – їхньої “революційності”. “А чужа сила, що фактично вирішувала справу на той час, – зазначав В. Дорошенко, – вже боялася, щоб Українська держава не дістала власної збройної сили, а тому розпустила військові частини, нею ж самою сформовані й зорганізовані” [1, с.39].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923. – Ужгород, 1932. – Нью-Йорк, 1954. – Т. 1: Доба Центральної Ради. – 458 с.
2. Дубрівний П. Товариство “Січ” ім. Гетьмана Петра Дорошенка у таборі Фрайштадт // Союз визволення України 1914-1918. – Нью-Йорк, 1979. – С. 73-79.
3. Кіровський В. Зі споминів Синьожупанця // Календар-альманах Червоної калини. – Львів, 1930. – С. 30-36; Манзенко Йосиф. Сірожупанники // За державність: Матеріали до історії війська українського: Зб. XI. – Торонто: Український воєнно-політичний інститут, 1966. – 238 с.; Омельченко Т. Мої спогади про Синіх // За державність. – Варшава, 1937. – Зб. 7: Матеріали до історії війська українського. – С. 57-67; Прохода В. Записки до історії Сірих // За державність. – Калиш, 1929. – Зб. 1: Матеріали до історії війська українського. – С. 72-117.
4. Невеселий І. Українське шкільництво на Підляшші, Поліссі й Волині // Календар “Української Громади” в Білій на 1918 рік. – Біла, 1918. – С. 139-146.
5. Пастернак Є. Нарис історії Холмщини і Підляшшя. Новітні часи. – Вінніпег, Торонто, 1968. – 466 с.
6. Платформа Союзу визволення України // Українська суспільно-політична думка в ХХ ст. – Мюнхен, 1983. – Т. I. – С. 216-217.

7. Синьожупанники // Енциклопедія українознавства: У 10 т. – Мюнхен, 1976. – Т. 8: Словникова частина. – С. 2820.
8. Сірожупанники // Енциклопедія українознавства: У 10 т. – Мюнхен, 1976. – Т.8: Словникова частина. – С. 2843.
9. Срібняк І.В. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914-1920 рр.). – К., 1999. – 296 с.
10. Стефанів З. Військові сили часів Центральної Ради // Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Авт.: І. Крип'якевич, Б. Гнатівич, З. Стефанів, О. Думін, С. Шрамченко. – Вид. 4-е, змін. і доповн. – Львів: Світ, 1992. – С. 357-420.
11. Терлецький О. Українці в Німеччині. 1915-1818.– К.; Лейпциг, 1919. – Ч. 1: Історія української громади в Раштаті. – С. 429.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). – Ф. 4404. – Оп. 1. – Спр. 299. – С. 3 зв.
13. ЦДАВО. – Ф. 4404. – Оп. 1. – Спр. 300. – С. 16.

М.М. МОКІЄНКО

ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ П'ЯТИДЕСЯТНИКІВ У РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

В останній час в Україні активізували свою діяльність різноманітні протестантські течії. Швидкий їхній розвиток значною мірою трансформував вітчизняну релігійну палітру, вплинувши як на державно-церковні стосунки, так і на міжконфесійні взаємини. Одним з найчисельніших протестантських напрямків стало п'ятидесятництво, що поширилося в Україні з 20-х рр. ХХ ст.

Радянська історіографія не змогла об'єктивно вивчити п'ятидесятницький рух, розглядаючи його як один з напрямків сектанства, що за своєю суттю та за своїм змістом відображає ідеологію буржуазного характеру. Докорінна зміна акцентів у дослідженні цього напрямку відбувається в другій половині 80-х рр. у працях В.І. Любашенко (Мельник). Серед сучасних дослідників проблеми виділяємо Т.В. Грушову, Ю.В. Вільхового, Р. Сігарчука та інших. Незважаючи на збільшення кількості праць, п'ятидесятництво залишається одним з найменш вивчених рухів вітчизняної релігійної мережі.

Зі здобуттям Україною незалежності п'ятидесятники отримали можливість не лише вільно сповідувати власні релігійні переконання, а й брати активну участь у політичному житті держави. Причому з кожним роком вплив церкви на цю “недуховну” сферу зростає. Тому ця стаття присвячена вивченню політичної активності п'ятидесятників в умовах незалежності України.

В атеїстичну епоху в СРСР більшість п'ятидесятників чи не все життя виховувалися на підозрілому, навіть ворожому ставленні до політики. Для цього існувало чимало передумов. За радянських часів цей релігійний напрямок був позбавлений гарантій безпечного існування та вільного сповідання власних переконань. Як наслідок віруючі, у більшості своїй, підійшли до “епохи свободи” з аполітичним мисленням. Особливо це стосується п'ятидесятників, які існували в незареєстрованому статусі і, як наслідок, були об'єктом постійного переслідування з боку органів влади. Значно конструктивніше були налаштовані лідери громад та віруючі, що знаходилися в союзі з євангельськими християнами-баптистами та в автономній реєстрації.

Багато досвідчених християн скептично поставилися навіть до ідеї легалізації в нових політичних умовах. П'ятидесятницькі лідери постійно запевняли віруючих у тому, що релігійна ситуація в державі кардинально змінилася. Один з них, Ф. Папроцький, зазначав: “Дуже хотілося б, щоб наші віруючі, особливо старшого віку, зрозуміли: реєстрація нині не має нічого спільного з тією, що була в 60-70-і рр. ...Кажу це тому, що багато хто з братів та сестер не в змозі подолати пересторогу до держави, все ще підозрює її у підступності” [1, с.3].

Така позиція в п'ятидесятництві, та й у всьому протестантизмі, пов'язана не лише з історичними передумовами. Проблема існує і в теологічному аспекті. Якщо в радянську епоху вона не стояла на порядку денному, оскільки не було можливості виявляти політичну актив-